

Jan Němec¹

- Nar. 12.7.1936 v Praze
- 1960 absolvoval FAMU
- 1960-1969 Filmové studio Barrandov, Československá televize, Krátký film Praha
- 1970-1974 zákaz činnosti
- 1974-1989 exil (Francie, SRN, Švýcarsko, Švédsko, Velká Británie, od 1977 USA – Kalifornie)
- prosinec 1989 návrat do vlasti
- 1993 zakládá vlastní výrobní a distribuční filmovou společnost: Jan Němec – Film
- od 1999 pedagog FAMU

¹ K životopisu srov. Němec, Jan (1990): Prapodivné osudy bezdomovce Jana Němce. *Reflex*, 1, č. 1 - 14 [seriál]; Košuličová, Ivana (2001): Everything You Always Wanted to Know about My Heart. An interview with film director Jan Němec. *Central Europe Review*, 3, č. 17 (14. 5.). http://www.ce-review.org/01/17/interview17_kosulicova.html (verifikováno 8. 3. 2004). Dále srov. Sarvaš, Rostislav (1991): Český Němec z Ameriky. *Reflex*, 2, č. 16, s. 10-15; Motl, Tomáš (1990): Upřímná soustrast Jana Němce. *Scéna*, XV, č. 5 (21. 3.), s. 1, 8-9. Slovníkové profily in Wakeman, 1988: 701 - 704; Thomas, 1991: 602-603.

Hrané filmy dlouhé metráže

Démanty noci (1964)

Velká cena Mannheim 1964, Hlavní cena Pesaro 1965, Výběr FIPRESCI Cannes 1965, Cena Poroty mladých Locarno 1967

O slavnosti a hostech (1966)

Trilobit 1967, Hlavní cena a Cena FIPRESCI Bergamo 1968; *New York Times*: "výběr 10 nejlepších filmů roku 1968", *Film and Filming* (London): "nejlepší režisér roku 1969"

Mučedníci lásky (1966)

Čestné uznání Locarno 1967

Krátké hrané, dokumentární a hudební filmy

Sousto (1960) Stříbrná růže Amsterdam 1961 (festival studentských filmů), Hlavní cena Dny krátkého filmu Oberhausen 1962, Čestné uznání Mezinárodní setkání filmů pro mládež Cannes 1961

Paměť našeho dne (1962)

Matka a syn (1962, Nizozemsko) Hlavní cena Oberhausen 1965, Čestné uznání Locarno 1967

Podvodníci in Perličky na dně (1965)

Náhrdelník melancholie (1967)

Čas slunce a růží (1968)

Ve světě se hodně zpívá (1968)

Strahovské události (1968) Čestné uznání Karlovy Vary 1968

Oratorio for Prague (1968, Francie, USA) Cena FIPRESCI Mannheim 1968

Proudy lásku odnesou (1969)

Mezi 4-5 minutou (1972)

- Nekonformní osobnost
- Vyhraněný styl autorského filmu

„Je totiž otázka, jestli je film opravdu filmem – jak to říká Chaplin, Clair a další – jen tehdy, když je plný sál. Možná, že je to tak, ale možná, že to tak docela není. Jisté je, že bezohledný, nesnesitelný charakter filmů, které mám rád, není projevem zvuče, nýbrž vášně vyjádřit se právě a ne jinak. A jsem přesvědčen, že jistý druh výlučnosti splní svoji pozitivní roli pro vznik vytoužené harmonie i tím, že u řady tvůrců vyvolá touhu natočit film sdělnější a přístupnější.“ (Jan Němec in *3 a půl podruhé*: 167)

- ryzí film – „snový realismus“ / „obraz reálného světa pomocí vidin“ (Jan Němec in *Ostře sledované filmy*: 303)
- svébytný filmový svět – zkoumání vnitřních struktur subjektu, lidského vědomí a podvědomí
- výchozí existenciální zkušenost – mezní situace, stav ohrožení, svobodný subjekt vystaven mocenské manipulaci
- inspirace: Luis Buñuel (surrealismus), Alain Resnais (snové struktury), Franz Kafka (absurdita)

- 1955-1960 studoval FAMU – režie, hl. prof. Václav Krška
- asistent Václavu Krškovi – *Osení* (1960) a *Kde řeky mají slunce* (1961), Martinu Fričovi – *Povodeň* (1958), Antonínu Kachlíkovi – *Červnové dny* (1961)

abs. film ***Sousto*** (1960, 11 min.), podle Arnošta Lustiga

- sevřený tvar – jedna situace, jeden časoprostor, studie psychózy strachu, ohrožení, nelidské zvůle
- skica k *Démantům noci*

***Démanty noci* (1964)**

- Arnošt Lustig *Tma nevrhá stín* (povídka)
- přízračná horečnatá fantasmagorie
- motiv honu – štvánice
- komplikovaná struktura vyprávění (současnost – minulost, skutečnost – sen, vzpomínka – představa)

***O slavnosti a hostech* (1966)**

- Ester Krumbachová (N/spol. Sc, Výt., 1. žena JN)
- studie psychózy oběti – (zde) studie mocenských (totalitárních) mechanismů
- kratochvíle – manipulace
- Zdena Škvorecká, Evald Schorm, Jan Klusák, Ivan Vyskočil
- kauza Pružinec

***Mučedníci lásky* (1966)**

- Ester Krumbachová
- „lyrická groteska“, „filmový šanson o touze po štěstí“
- Pokušení manipulanta, Nastěňčiny sny, Dobrodružství sirotka Rudolfa

***Podvodníci in Perličky na dně* (1965)**

Návštěvnost

Démanty noci (1964): **76.001**
O slavnosti a hostech (1966): **86.124**
Mučedníci lásky (1966): **98.743**

Každý den odvahy (1964): **308.015**
Táto, sežeň štěně: **549.939**
Starci na chmelu: **2.975.163**
Limonádový Joe: **4.556.352**

Perličky na dně (1965): **117.687**
Každý mladý muž: **282.387**
Intimní osvětlení: **345.129**
Lásky jedné plavovlásky: **2.255.858**

Sedmikrásky (1966): **213.782**
Vrah skrývá tvář: **970.459**
Kdo chce zabít Jessie?: **1.268.318**
Ostře sledované vlaky: **1.913.724**

televizní projekty

Matka a syn (1962, Nizozemsko)

- černá groteska o vztahu matky a syna-sadisty

hudební filmy pro TV

Náhrdelník melancholie. Sedm písní Marty Kubišové (1968, 23')

Proudy lásku odnesou (1969, 21')

Čas slunce a růží (1968) pěvecký recitál Karla Gotta

Řeknu to písní (1968) pro ORF

dokumentární filmy

Paměť našeho dne (1962)

- nat. během vojenské služby v Armádním filmu, poetická konfrontace jara 1945 a soudobé skutečnosti

Strahovské události (1968)

- studentská demonstrace na strahovských kolejích na podzim 1967
- *Čs. filmový týdeník* 10/1968

Oratorio for Prague (1968, Francie – USA, 30 min.)²

- původně v produkci USA dokument o pražském jaru (liberalizace, kultura hippies atd.), komentář psal Josef Škvorecký
- invaze projekt změnila – dokument o vpádu okupačních vojsk
- dokončeno v Paříži
- premiéra na Festivalu v New Yorku 28. září 1968
- *Nesnesitelná lehkost bytí* (1988, r. Philip Kaufman; JN odborný poradce)
- *Holka Ferrari Dino* (2009)

Mezi 4-5 minutou (1972)

- resuscitační oddělení fakultní nemocnice na Karlově nám. v Praze

² Srov. O'Grady, Gerald (1990): Hallelujah for Prague: An American *Orbis Picta*. In: Černý & O'Grady, 1990: 50 - 51.

Exil

- 1974 obdržel dvouleté povolení k pracovnímu pobytu v zahraničí, kde setrval a jako exulant pozbyl občanství.
- Zpočátku pobýval ve Francii a SRN, pracovníě též ve Švýcarsku, Švédsku a ve Velké Británii.
- Od roku 1977 žil v USA - Kalifornii, působil jako volný umělec, vyučoval režii na universitách v Berkeley a na Yale, několik let se živil natáčením svatebních videozáznamů a fotografováním pro společnost Polaroid.

televizní a dokumentární filmy

1975 pro západoněmeckou televizi dva experimentální filmy:

- ***The Czech Connection***
 - "surrealistický autoportrét" jako vize své vlastní smrti

- ***Die Verwandlung***
 - stejnojmenná adaptace Kafkovy *Proměny*
 - Kafkovský projekt započal již v šedesátých letech, kdy vznikl scénář a realizační koncepce založená na využití **subjektivní kamery**.³ Němec tuto metodu uplatnil zcela důsledně a veškeré dění zachytil z pozice Řehoře Samsy proměněného v obrovského brouka. Zvolené hledisko současně znamenalo, že se pozornost **přenesla od patologického úkazu Řehoře-brouka k patologii chování jeho okolí**. Oproti předloze se v tomto smyslu také rozšířila pasáž Řehořova apatického umírání, která umožnila detailní studii proměny jeho rodiny. Západoněmecká kritika označila snímek, který byl součástí série ZDF Malé televizní hry, za "zajímavý, byť ne zcela zdařilý experiment. [...] Iluze existence v podobě brouka, zesílená ještě Gregorovými myšlenkovými monology, byla místy až tísnivě přesvědčivá. Reakce rodiny a všech, kteří se účastnili této záhadné příhody, [...] přenesl Němec do pantomimických, chvílemi až groteskních sekvencí, které pouze zčásti odpovídaly Kafkově koncepci výlučné události, snášené jen s hnusem a odporem".⁴

³ Viz autorská explikace uveřejněná spolu s úryvkem scénáře in Janoušek, 1969: 187-201.

⁴ Kröhnke-Zimmermann, Eva (1975): Die Verwandlung. *Film-Echo*, č. 62 (7. 11.), s. 11. Roli matky ztělesnila Zdenka Procházková (1926 Praha), která pocházela z česko-rakouské rodiny a od roku 1967 převážně žila a pracovala v Rakousku a Německu [srov. Procházková, 2004: 126].

dokumenty

Evropa

The Royal Wedding, (1976, Královská svatba)

- dokument o svatbě švédského krále, exkluzivně připravený pro tamní televizi

Peace in Our Time (1988, Mír v naší době)

- Němec spolu s Ottou Olejářem⁵ pro britskou Channel 4 Television.
- V téměř dvouhodinovém stříhovém dokumentu autoři rekonstruovali **dějinný vývoj od mnichovské konference po nacistickou okupaci Československa**, a to metodou koláže, v níž kombinovali archivní prameny se současnými komentáři historiků, soudců a pamětníků dobových událostí (mezi nimi byl i scenárista a režisér Elmar Klos). Kritické zkoumání soustředili k politicko-mocenskému pozadí událostí, zejména k neblahé roli britského premiéra Chamberlaina a jeho politiky appeasementu. Film (s hudbou Erica Claptona) byl v západní Evropě uveden u příležitosti padesátého výročí Mnichova a svým kontroverzním výkladem tragické etapy evropských dějin vzbudil značnou pozornost.

USA

The Poet Remembers (1989, Básník si pamatuje)

- pro sanfranciskou nezávislou kabelovou televizi
- dokumentární portrét polského exilového básníka a nositele Nobelovy ceny za literaturu, **Czesława Milosze**, hudbu komponoval další z českých exulantů, Jan Hammer, s nímž Němec spolupracoval i po návratu do vlasti.

svatební videodokumenty

- kolem padesáti
- jeden z průkopníků tohoto žánru domácí videa (a obživa)

⁵ Otto Olejář (1942 Solivar na východním Slovensku) emigroval roku 1968 do Velké Británie: pracoval jako dokumentarista v BBC a ve vlastní produkci natočil tři hrané filmy. V jeho filmografii mj. dokumentární kronika z pražských ulic *Twelve Days in November* (1989, Dvanáct listopadových dnů).

Polistopadová tvorba

Po příchodu z exilu Němec zahájil intenzivní filmovou práci v oblasti televizních dokumentů (GEN, GENUS, OKO) i hraných filmů, které realizuje ve vlastní nezávislé produkci.

Ve své experimentální a inovativní tvorbě dosahuje pozoruhodných výsledků, jak dokládá zejména videofilm *Noční hovory s matkou* (2001), oceněný Zlatým leopardem na MFF v Locarnu.

V žáru královské lásky (1991)

Jméno kódu Rubín (1996)

Noční hovory s matkou (2001-2002)

Krajina mého srdce (2004)

Toyen (2005)

Holka Ferrari Dino (2009)